

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Ямельницького Олега Ярославовича «Політична
мобілізація як чинник активізації політичної участі», поданої на
здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук
зі спеціальності 23.00.02 – політичні інститути та процеси

Тема дослідження О. Я. Ямельницького є актуальною і має вагомим практично-політичне значення, оскільки практика політичної мобілізації збагачує теоретичні надбання з цієї проблеми, а також сприяє узагальненню українського досвіду демократичної трансформації. На справедливе твердження автора, попри існування значної кількості наукових праць, де здійснено аналіз сутності та форм залучення громадян до участі в політиці, у вітчизняній науковій літературі не отримали належного висвітлення сучасні детермінанти й технології політичної мобілізації громадян України (с. 3).

Не викликають зауважень постановка мети, завдань, об'єкта та предмета дослідження.

Наукова новизна роботи полягає у викладенні авторської позиції щодо трактування такого поняття як «активізація політичної участі громадян засобами мобілізації», а також узагальненні світового та вітчизняного досвіду дослідження феномену політичної мобілізації та практики її здійснення.

Основні наукові результати, висновки і рекомендації дослідження є достатньо обґрунтованими і достовірними внаслідок оперування досконалим теоретико-методологічним інструментарієм та залученням значного масиву перевірених фактів, положень, концептуальних підходів.

У Розділі 1. «Джерельна база та стан наукової розробки проблеми мобілізації до політичної участі» розглянуто джерельну базу та стан дослідження проблематики політичної участі, її історичних та сучасних інтерпретацій, підходів до розуміння та визначення форм її здійснення,

технологій та напрямків активізації політичної участі, у тому числі мобілізаційного характеру (с. 11–27). Залучений автором значний обсяг джерел інформації (398 позицій) надає обґрунтованості, достовірності та об'єктивності висновкам та узагальненням роботи. Слід вітати залучення автором праць вчених різних галузей науки – політологів, соціологів, конфліктологів, юристів, психологів, філософів, фахівців у сфері політичного менеджменту, антикризового управління та ін. Отже, автором доведено міждисциплінарний характер дослідження.

У Розділі 2. «Теоретико-методологічні засади дослідження мобілізаційних чинників активізації політичної участі» розглянуто теоретичні аспекти проблеми активізації політичної участі у різних її формах, а також методологічні підходи щодо аналізу мобілізаційних чинників її активізації. Автор наголошує на необхідності поживлення процесу інституціалізації політичної участі громадян, посилення мобілізаційного потенціалу громадянського суспільства шляхом підтримки нових конструктивних соціальних рухів та ініціатив (с. 30).

Вихідними у дослідженні вважаються підходи М. Вебера про соціальну детермінованість політичної участі та соціальну дію: традиційну, афективну, ціннісно-раціональну та ціле-раціональну, типологічні моделі останньої (с. 31–32).

Дослідженню додає вагомості використання автором концептуальної моделі «драбини громадянської участі» американської дослідниці Ш. Арнштейн. Доведено, що всі рівні-сходинки «драбини» політичної участі (від маніпулювання та психотерапії (нижчий рівень) до делегування повноважень та громадського контролю (вищий рівень)) спостерігаються у модерній політичній практиці України, що дає змогу застосовувати такий підхід до аналізу змісту, різновидів та специфіки мобілізації громадян нашої держави (с. 45–46).

У Розділі 3. «Сутнісні характеристики поняття "політична мобілізація"» досліджено сутність, основні прояви та види політичної мобілізації,

з'ясовано політико-культурні чинники, що її зумовлюють. Наголошено на необхідності зміни типу політичної культури населення України, яку характеризують як пасивно-демократичну і, водночас на формуванні активістського типу політичної культури, що передбачає високий рівень політичної компетентності її носіїв.

Автор розвиває думку Ч. Тіллі про те, що для кожного етапу суспільного розвитку є характерним домінуючий тип мобілізації в суспільстві. У різні історичні періоди превалює охоронний (традиційне суспільство), наступальний (індустріальне суспільство) або змішаний (постмодерністське суспільство) її типи (с. 65). Дійсно, тотальна мобілізація, яку здійснювала влада СРСР, базувалася на ідеї або синдромі «оточеної фортеці» (с. 66).

Щодо аналізу типів політичної культури українських громадян, не можна не погодитися із твердженням автора про те, що в Україні наразі панує перехідна форма, яку визначають як «піддансько-активістська» або ще конкретніше, «підданська» з певними елементами «активістської» (с. (91–92)). Водночас, таке загалом правильне твердження потребує конкретизації щодо визначення регіональної специфіки, а також диференціації типів політичної культури жителів міст та населення сільських районів.

У Розділі 4. «Інституційні форми та технології політичної мобілізації громадян України» проаналізовано сукупність інституційних та позаінституційних чинників мобілізації, що визначають рівень політичної активності громадян України.

Значну увагу приділено механізмам партійної та електоральної мобілізації, мобілізаційному потенціалу інститутів громадянського суспільства. У контексті дослідження проблеми активізації політичної участі громадян розглянуто специфіку застосування новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема, соціальних мереж, флешмобів тощо.

Розглядаючи громадські організації як суб'єкт мобілізації, автором наведені статистичні дані щодо структури поширених громадянських практики організацій «третього сектору» в Україні, участі в них населення

країни (с. 143–144). Слід погодитися з висновками автора про те, що низькі показники залучення громадян до участі в роботі громадських організацій свідчать про стійкий патерналістський комплекс та стан системної інституціональної недовіри до державних та недержавних інституцій (с. 145).

Особливий інтерес викликає підрозділ 4.4. «Феномен Майдану як чинник політичної мобілізації громадян», у якому розглянуто специфіку протестної активності громадян України наприкінці 2013 р. – на початку 2014 рр. Аналіз зазначених подій у дисертації підкріплено даними соціологічних досліджень щодо соціальної структури учасників Майдану, їх ціннісних настанов, відношення до євроінтеграційного курсу України тощо.

Структура дисертації є стрункою. Її логіку підпорядковано вирішенню сформульованих дослідницьких завдань.

Наприкінці кожного розділу подано чіткі стислі висновки, які відповідають тексту дослідження.

Визнаючи ґрунтовність дослідження О. Я. Ямельницького, слід звернути увагу на певні дискусійні моменти.

1. Не можна погодитися із трактуванням мобілізаційного потенціалу таких масштабних виявів масового протесту як акції: «Україна без Кучми», «Повстань, Україно!», «Україна проти Януковича», «Вставай, Україно!» та ін., лише як технологій, що пов'язані з «експлуатацією можливостей, які надає скупчення людей у певному місці» (с. 130). Звісно, що мобілізаційний потенціал таких акцій значно ширше.

2. Підрозділ 4.1. «Партійна та електоральна мобілізація: поєднання змагальних та авторитарних характеристик» перевантажений цитуванням позицій авторів, які доречні у першому розділі, чим погіршується стрункість викладу матеріалу. Натомість, бракує конкретно-історичного матеріалу, щодо практичної діяльності політичних партій у використанні виборчих технологій упродовж багатьох електоральних кампаній. Причому, варто було б диференціювати мобілізаційні технології, звернувши увагу на деструктивний вплив «брудних» виборчих технологій.

3. Акцентуючи увагу на необхідності збільшення мобілізаційного потенціалу громадських організацій, бажано вказати на небезпеку діяльності іноземних громадських організацій, наприклад, російських, що діють у межах концепції «гуманітарної інтервенції», яка стала складовою зовнішньополітичної доктрини Російської Федерації. Пряма загроза національній безпеці держави вбачається й з боку активізації радикальних рухів у протиправній діяльності дрібних радикальних громадських груп тощо. Водночас зауваження мають характер рекомендацій і суттєво не впливають на позитивне враження від роботи.

Аналіз наукової роботи О. Я. Ямельницького, а також автореферат дисертації показали, що дослідження має самостійний, завершений характер.

Ознайомлення з текстом дисертації засвідчує, що обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих у дисертації, апробовані у належній кількості наукових публікацій автора, виступах на вітчизняних та міжнародних наукових форумах.

Текст автореферату та друковані праці здобувача повністю відповідають змісту дисертації.

Поставлена у дослідженні мета досягнута, основні завдання успішно вирішені. Дисертація є самостійною і завершеною працею, яка свідчить про наукову зрілість її автора. Робота оформлена відповідно до державного стандарту. Доробок автора є вагомим внеском у вдосконалення шляхів демократичної трансформації в Україні. Отримані результати мають практичне значення і можуть бути використані в науковій та педагогічній діяльності.

Дисертаційна робота та автореферат Ямельницького Олега Ярославовича «Політична мобілізація як чинник активізації політичної участі» виконані на належному науковому рівні, відповідають вимогам МОН України та пп. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013

року № 567, які висуваються до кандидатських дисертацій та відповідають паспорту обраної спеціальності, а її автор заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Опонент,

доктор політичних наук, професор,

завідувач кафедри політології та

державного управління

Східноєвропейського національного

університету імені Лесі Українки

В. І. Бортніков.

ПІДПИС *Бортніков*
ЗАСВІДЧУЮ
Вчений секретар університету *Севіденко А.С.*
"18" 03 2016 р. *

